

Vad ser vi när vi tittar på en bild? – Delaktighet och nya perspektiv med VTS-metoden

Satu Itkonen

Hur får man barn att bli intresserade av barnens rättigheter hos oss och på annat håll? Hur inspirerar man dem att diskutera ämnen som i början känns främmande eller svåra? En lösning är VTS-metoden, där man studerar och diskuterar en bild.

Konst- och mediebilder kan inspirera barn att diskutera barnets rättigheter. En bra och inkluderande diskussion om bilderna påverkar utvecklingen av barnets kritiska och kreativa tänkande och kan till och med leda till en attitydförändring.

Visual Thinking Strategies (VTS) är en metod där man diskuterar en bild eller ett konstverk, och diskussionen följer en viss struktur. Trots strukturen är diskussionen ur deltagarnas perspektiv fri och kreativ. Gruppens ledare delar inte med sig av sina egna kunskaper och söker inte efter rätta svar, utan det handlar om en interaktiv diskussion där ledaren är intresserad av gruppmedlemmarnas tankar, tar alla svar på allvar, lyssnar noggrant, förhåller sig neutralt och inte värderar svaren. I diskussionen bygger man upp nya tankar och insikter utifrån tidigare erfarenheter och kunskaper eller ovanpå dem.

Temana för diskussionen kommer från barnen själva, men efter en lyckad diskussion är jordmånen säkert också mer mogen för diskussioner om barnets rättigheter med den metod man valt för det. Valet av bild har naturligtvis stor betydelse: om bilderna föreställer barn i olika situationer rör sig diskussionen troligen också kring barnens roll i bilderna.

I VTS-metoden använder man bilder som verktyg för tänkande, kommunikativa färdigheter, kulturell kompetens, språkkunskaper, lärande och förmåga att läsa bilder. Nyckelorden är fokus på eleverna, användning av öppna frågor och att sätta ord på visuella observationer. Metoden förlitar sig på individens seende samt att se och lära sig tillsammans, och kräver inga förhandskunskaper.

VTS-metoden

VTS-metoden, som handlar om att studera och diskutera bilder, är en metod för undervisning i visuella konstformer som utarbetats av den amerikanska psykologen Abigail Housen och museifonstraren Philip Yenawine. Den lämpar sig bland annat för museiundervisning, arbete i små grupper och klassrumssituationer. I USA används denna metod i många skolor. Den används också på många museer för att inspirera till diskussion och som en form av guidning.

Hur går det till?

Man samlas i en liten grupp kring en bild exempelvis i klassrummet eller på ett museum. Man studerar alltid en bild i taget. Man ser till att alla ser bilden bra och sitter bekvämt. Ledaren har i förväg valt ut en bild som passar för gruppen, eller flera om man har ordentligt med tid. Bilderna väljs med beaktande av publikens ålder och mognad. Det är bra om bilderna är berättande och skildrar händelser samt innehåller någonting bekant, en koppling till deltagarnas eget liv. Det är också bra om bilderna är lite gåtfulla och kan tolkas på flera sätt. Bilderna kan vara utmanande på ett intellektuellt eller känslomässigt sätt. Diskussionen om en enda bild tar lätt 15 minuter.

Inledning: Först får deltagarna titta på bilden en stund under tystnad.

Fråga 1: Vad händer i den här bilden?

- Börja med att fråga: Vad händer i den här bilden? Det är en bättre inledning än att exempelvis fråga "vad ser du i bilden". En öppen fråga inspirerar till att inte bara räkna upp det man ser, utan också leta efter betydelse.

Lyssna, sammanfatta

- När en elev svarar, lyssna på vad hen säger, håll uppmuntrande ögonkontakt och peka samtidigt på de delar av bilden som eleven gör observationer om. Parafrasera sedan elevens svar. Det betyder att du sammanfattar svaret och upprepar det med egna ord. Ändra orden, men håll kvar kärnan i svaret, så att den ursprungliga tanken bevaras. Lägg inte till egna åsikter eller tolkningar. Godkänn alla kommentarer och perspektiv – varje kommentar är lika värdefull. Det är viktigt att parafrasera ALLA svar, även svaren på eventuella följdfrågor.
- Genom att sammanfatta med egna ord visar du att du har förstått vad eleven menade. Den som svarade upplever att hens tankar tagits på allvar och att hen har blivit hörd. När du parafraserar, använd betydelsemässigt exakta ord och kompletta meningar. På så sätt kan du också lyfta fram användning av ett rikt och gott språk. Genom att parafrasera säkerställer du att du förstod vad eleven menade med sitt svar, och att resten av gruppen också hör vad som sades.
- Använd ett villkorligt språk när du parafraserar. Uttryck inte den kommentar du fått som fakta. Du kan exempelvis inleda parafrasen så här: "Det här kan kanske vara..."; "Du föreslår alltså att..."; "Markus tycker att det här ser ut som en bil..."; "Ett alternativ är alltså att..."; "När du ser på landskapet på bilden tycker du alltså att det ser ut som en badstrand...". Det är viktigt att svaret inte direkt ses som sanning utan att man lyfter fram att det är en åsikt eller tolkning. Då vågar också andra framföra sina tankar.

Fråga 2: Vad är det du ser i bilden som får dig att säga (...)?

- Om en elev till exempel säger att bilden är sorglig, kan du ställa en preciserande följdfråga: Vad är det du ser i bilden som får dig att säga så? Du kan formulera frågan på ett naturligare sätt, men grundtanken ska vara med. (På engelska är frågan enklare: "What do you see that makes you say that...") Fråga 2 får den som svarat att söka motiveringar till sin ståndpunkt specifikt i bilden. När deltagarna förstår syftet med följdfrågan kan du ändra formuleringen. Genom att man ska motivera utifrån bilden får man också bort eventuella osakliga kommentarer.

Fråga 3: Vad mer kan vi hitta?

- För att behålla deltagarnas uppmärksamhet, fråga ibland vad mer vi kan hitta. Genom att använda "vi" lyfter ni fram att ni ser på bilden tillsammans, och "hitta" uppmuntrar till att leta ännu noggrannare.

Länka samman, koppla ihop, rama in

- Länka samman olika svar och kommentarer, även om de är sinsemellan motstridiga. När olika tolkningar byggs upp och berikas tack vare tidigare svar, åskådliggör du hur tankarna utvecklas och förändras. På så sätt synliggör man diskussionens "karta". Genom att länka samman hittar man också större teman och helheter.
- Enskilda kommentarer kan kopplas till en större ämnesshelhet eller följande abstraktionsnivå: mamma och barn syftar på familjeförhållanden; katt, hund och björn är djur eller däggdjur som vi alla känner till. Kom ändå ihåg att inte länka samman och koppla ihop som avslutning på diskussionen; i slutet gör man ingen sammanfattning av diskussionen. I den här metoden letar man inte efter "korrekta" svar, utan man uppmuntrar till tolkning.
- Alla deltagare ska känna att deras svar blir hörda och behandlade, och att de bidrar till att bygga

upp gruppens gemensamma tolkning och styra den framåt. Målet är att deltagaren ska känna sig så kunnig som möjligt.

- Om någon ställer en väldigt exakt fråga till dig, kan du börja med att vägleda: kan vi svara på det här genom att titta på bilden? Eller rikta frågan till hela gruppen: vad kan svaret vara, vet någon? Om bara du vet svaret kan du berätta det, men berätta samtidigt varifrån du fått informationen. Efter diskussionen kan gruppens medlemmar, om de vill, leta efter information om bilden och upphovsmannen i olika källor.
- Att diskutera i grupp och ha olika åsikter utvecklar gruppmedlemmarnas förmåga att diskutera och argumentera samt tänka kritiskt. I grupper med andra i samma situation lär man sig effektivt. Metoden inspirerar till att tänka själv – man slutar inte leta när man tror att man hittat "rätt" svar eller tolkning.

Avslutning på diskussionen.

- Tacka gruppmedlemmarna för deras bidrag och för den intressanta diskussionen, men sammanfatta inte diskussionen. Våga lämna tolkningen öppen. I klassrummet eller på ett museum kan ni återkomma till bilden på nytt senare och diskutera den särskilt med tanke på barnets rättigheter.

Sammanfattade anvisningar för ledaren:

Titta på bilden under tystnad. Först tittar vi på den här bilden en stund under tystnad.

Tre frågor

- 1) 1. Vad händer i den här bilden?
- 2) 2. Vad är det du ser (i bilden) som får dig att säga så (...)?
- 3) 3. Vad mer kan vi hitta?

- Peka på den delen som kommentaren gäller och upprepa det du hör med egna ord (parafra).
- Håll dig neutral (visa inte särskild iver om någon svarar "rätt" eller som du "önskar").

• Parafrasera varje kommentar

• Länka samman

- **Använd ett villkorligt språk** ("det här kan vara personens mamma")

- **Rama in:** koppla till en större helhet, visa hur talaren tänkte för att komma fram till sin åsikt eller kommentar

- **Avsluta diskussionen** genom att tacka gruppen, dra inga slutsatser

Källor:

Visual Thinking Strategies-organisationens webbplats: www.vtsweb.org och www.vtshome.org Yenawine, P. (2013). Visual Thinking Strategies. Using Art to Deepen Learning Across School Disciplines. Harvard Education Press.

Om författaren

FM Satu Itkonen är chef för publikarbetet på konstmuseet Ateneum, Nationalgalleriet. Hon har skrivit hundratals artiklar och 14 konstböcker, varav fem lättlästa. Hon har utbildat experter inom kultur-, konst- och undervisningsfältet i metoder för användning av konstbilder, lättläst språk och VTS-metoden. Åren 2011–2017 har hon deltagit i kurser för utbildare i VTS-metoden i Amsterdam, New York och Malaga.